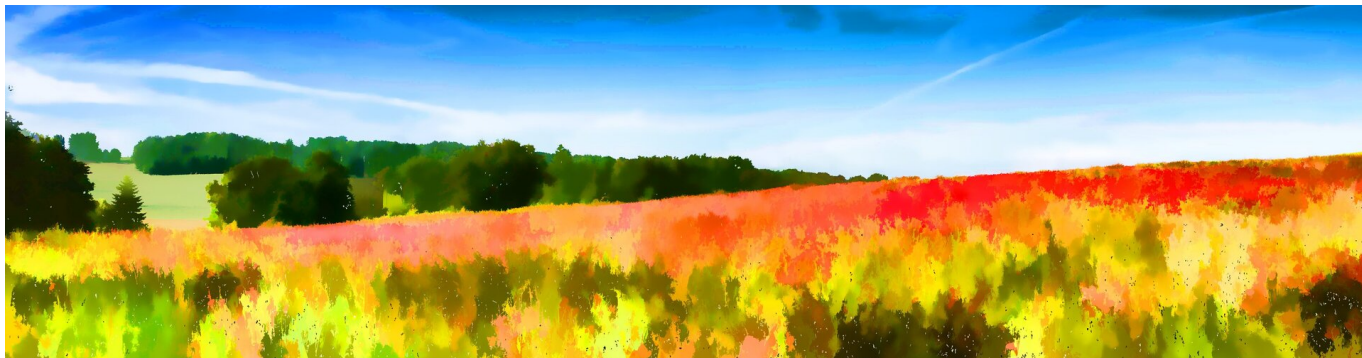

Harmonika w impresjonizmie

- [Harmonika w impresjonizmie](#)

Harmonika w impresjonizmie

Źródło: Izabela Komońska, cc0.

Ważne daty

1862-1918 – lata życia Claude`a Debussy`ego

1874 – wystawa impresjonistów

1894 – preludium *Popołudnie Fauna*, Claude Debussy

1903 – *Clair de Lune*, Claude Debussy

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, cc0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:

1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki – wymienia i opisuje wybrane style i techniki muzyki XX i XXI w.: impresjonizm, ekspresjonizm, dodekafonia, serializm, punktualizm, neoklasycyzm, nawiązania do jazzu, folkloryzm, witalizm, aleatoryzm, sonoryzm, muzyka elektroakustyczna, improwizowana, multimedialna, performance;

3) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage, Olivier Messiaen, Pierre Boulez, Karheinz Stockhausen, Steve Reich, Gerard Grisey, Kaija Saariaho, Thomas Adès i in.;

5) zna pojęcia: skala całotonowa, atonalność, technika dwunastotonowa (dodekafonia), seria, polirytmia, polimetria, politonalność, klaster.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;

2. nazywa i porządkuje główne nurty, gatunki i style muzyczne, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej spoza tradycyjnej klasyfikacji, uzasadniając swoją wypowiedź;

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;

4. dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:

a) elementy muzyki,

b) podstawowe techniki kompozytorskie,

c) cechy stylów muzycznych,

d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,

5. rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

2. przybliża twórczość i działalność przedstawicieli różnych obszarów kultury muzycznej, np. dyrygent, leader zespołu, koncertmistrz, reżyser spektaklu muzyczno-teatralnego, kompozytor, wykonawca, wirtuoz, primadonna, primabalerina, performer, klezmer, muzykant, pieśniarz;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne;

4. formułuje logiczną wypowiedź na temat dzieł, form, gatunków, stylów, technik i twórców muzycznych, uwzględniając zależności między nimi w kontekście: genezy, przeobrażeń, porównań.

Nauczysz się

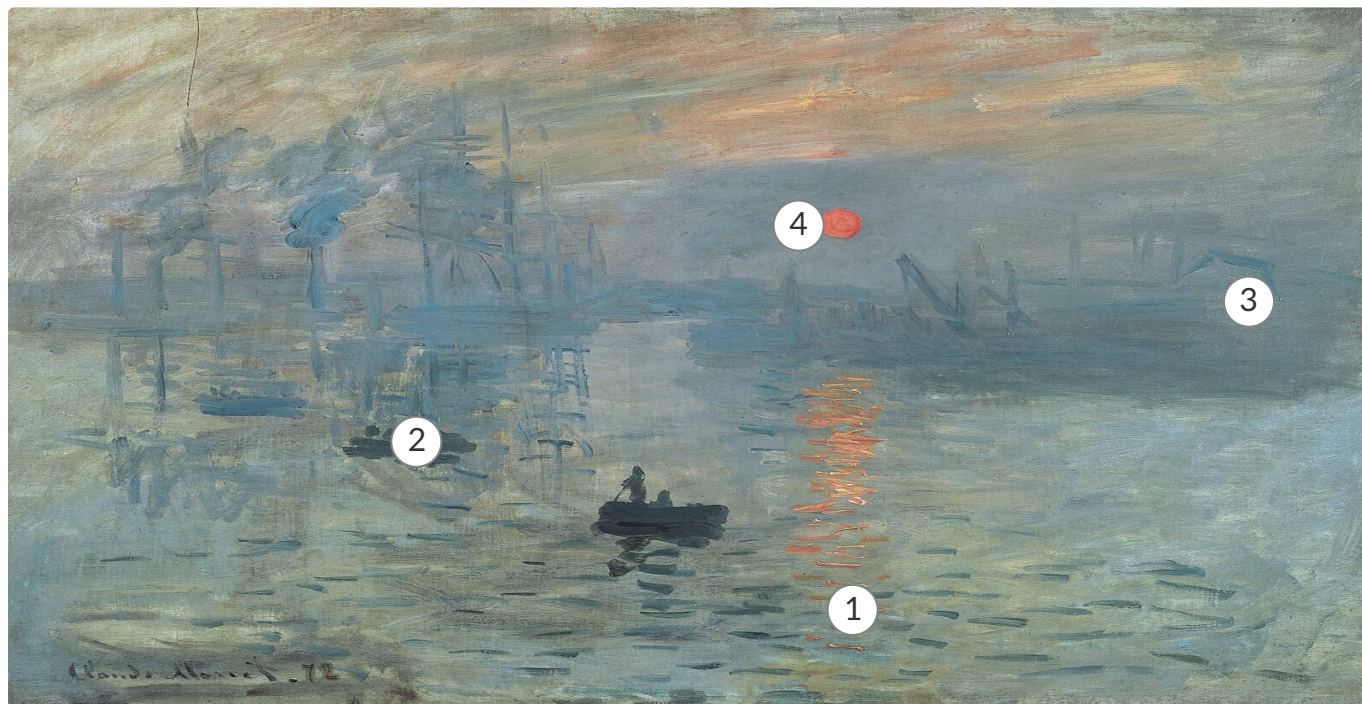
przyporządkowywać dzieła do ich autorów;

używać właściwą terminologię muzyczną;

rozróżniać dzieła na podstawie nagrań dźwiękowych.

Wpływ malarstwa impresjonistycznego na muzykę końca wieku

Impresjonizm jako kierunek artystyczny miał swój początek w malarstwie. Po raz pierwszy tej nazwy użyto w roku 1874 podczas wystawy malarzy w paryskim atelier Nadara, w której wzięli udział m.in. Claude Monet, August Renoir, Alfred Sisley, Camille Pissarro. Wśród prac znalazł się obraz *Soleil levant*, później nazwany przez jednego z krytyków piszących o wystawie jako *Impresja. Wschód słońca*. Dzieło to dało początek kierunkowi malarstwa w którym najważniejsze było to co zmienne, ulotne.

1

Malarz krótkimi pociągnięciami pędzla oddaje ulotność światła.

2

Ruch przedstawia za pomocą szkicowych plam, pomijając kontury.

3

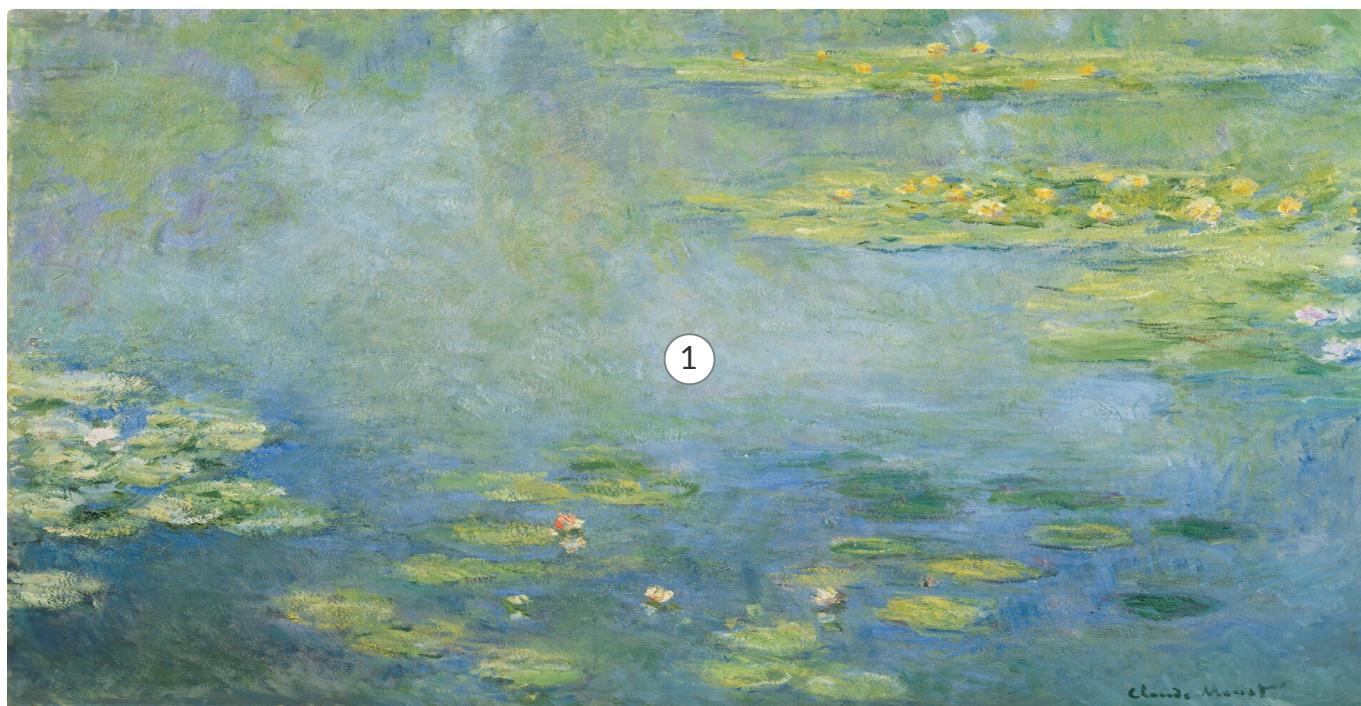
Nadrzędną rolę pełni barwa – impresjoniści nie używają czerni, ponieważ uważają, że nie ma jej w naturze.

4

Ulotność wrażeń dotyczy zmian odnoszących się do pory dnia – krajobraz jest zamglony, co sugeruje wschód słońca.

Ojciec muzyki impresjonistycznej

Pierwszy raz słowo impresjonizm w kontekście muzycznym użyte było w krytyce *Wiosny na orkiestrę i chór żeński* Claude'a Debussy'ego (1862–1918). Kompozytor nie zgadzał się z takim określaniem jego twórczości, uważając, że właściwszym byłby termin symbolizm muzyczny. Cechy impresjonizmu widoczne były jednak już we wcześniejszych dziełach francuskiego kompozytora – [preludium](#) *Popołudnie Fauna* powstałe w 1894 roku jest postrzegane jako początek nurtu. Zastosowane przez Debussy'ego środki kompozytorskie odbiegały od kanonu romantycznego. Dzieło przesycone jest [dysonansami](#), mającymi na celu wywołanie wrażenia ulotnej chwili i niepokoju. Kompozytor szczególną uwagę zwracał na barwę dźwięku i jego walory – linia melodyczna wydaje się być w ciągłym ruchu, składa się z powolnie przeplatanych [motywów](#). Natężenie [dynamiczne](#) jest bardzo różnorodne, od [pianissima](#) do [forte](#). Utwór może być odebrany jak, pejzaż „malowany” muzyką.

1

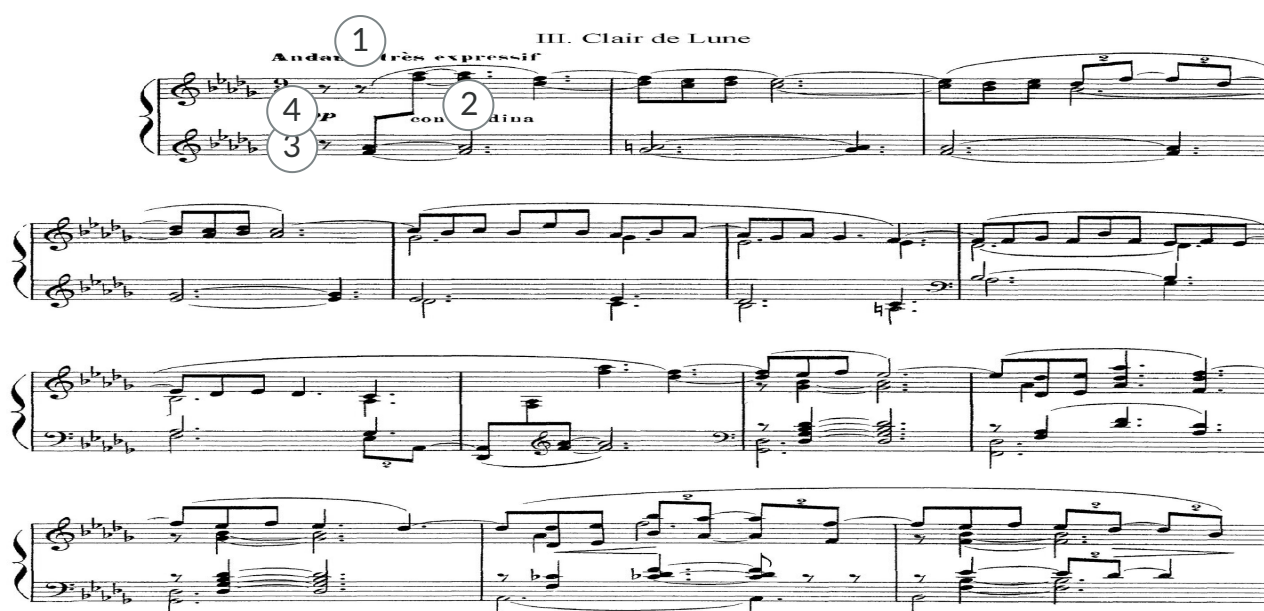
preludium Popołudnie Fauna, autorstwa Claude Debussy'ego

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PFerajHUo>

Polecenie 1

Napisz, co łączyło malarstwo i muzykę impresjonistyczną. W swojej wypowiedzi uwzględnij *Lilie wodne* Moneta oraz preludium *Popołudnie Fauna* Debussy`ego.

Do najsłynniejszych dzieł Debussy`ego należy *Clair de Lune* – trzecia część [suite](#) *bergamasque* opublikowanej w 1903 roku. Inspiracją kompozytora był księżyc, noc i zjawiska w naturze, które jej towarzyszą. Uważał, że piękna przyrody nie da oddać się w muzyce, a uwiecznić można jedynie wrażenie, uczucie które towarzyszy przy obcowaniu z nią. Swoje refleksje wyraził poprzez kontrasty [dynamiczne](#) i [agogiczne](#), wykorzystania techniki [rubato](#).

2

Poprzez zapis *con sordina* (z wyciszeniem) kompozytor wprowadza słuchacza w klimat utworu.

3

W muzyce impresjonistycznej często stosowano nieregularne metrum.

4

Utwór rozpoczyna się od piano.

Claude Debussy, „Clair de lune”, takty 1-14, 1888, imslp.info, CC BY 3.0.

1 *Tempo rubato*

2 *peu à peu crescendo et animé*

3 *dim. molto*

un poco mosso

1

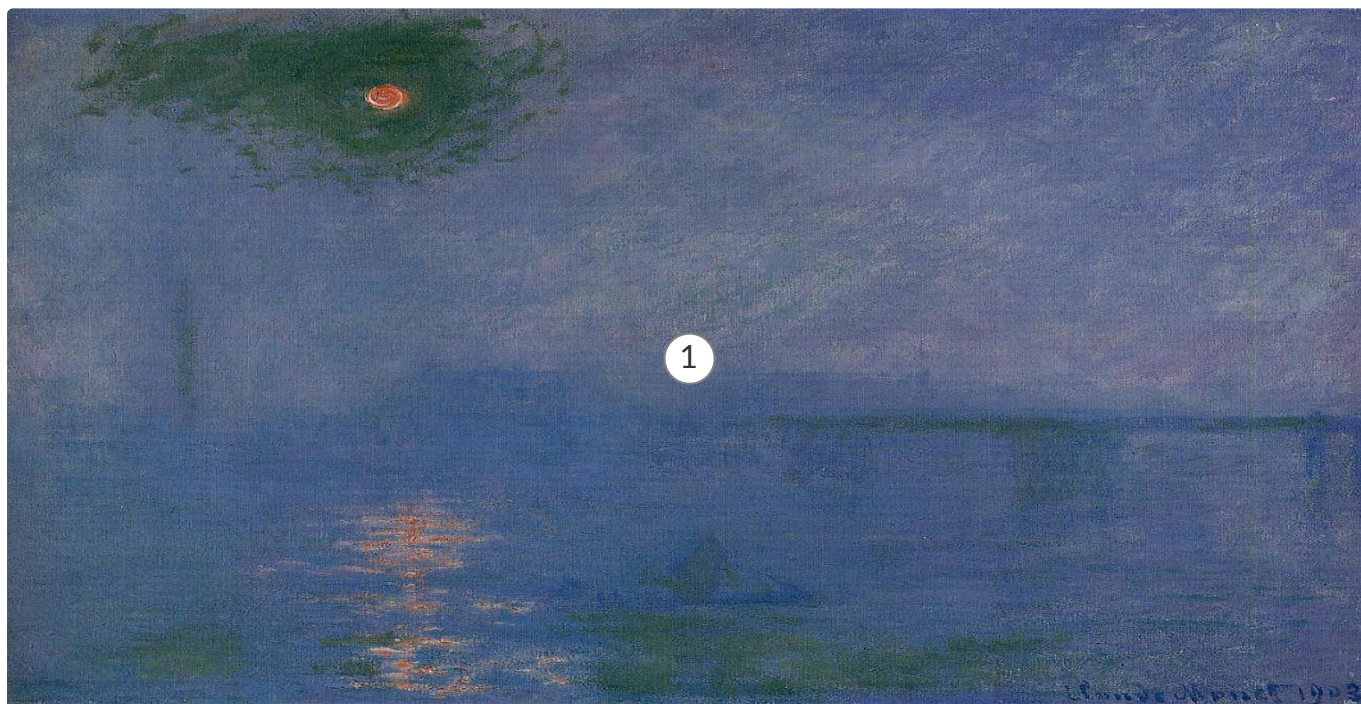
Tempo rubato oznacza, że wykonawca może zwalniać lub przyspieszać na przestrzeni taktu.

2

Przez zapis *peu à peu crescendo et animé* (stopniowe zgłaśnianie i żywo), kompozytor buduje napięcie w utworze.

Po kulminacji kompozytor postanowił stopniowo wyciszyć utwór (*diminuendo molto*), wracając do *pianissimo*.

Claude Debussy, „Clair de Lune”, takty 15-28, 1888, imslp.info, CC BY 3.0.

1

Clair de Lune, autorstwa Claude Debussyego
Utwór pochodzi z albumu *Candlelight*

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PFerajHUo>

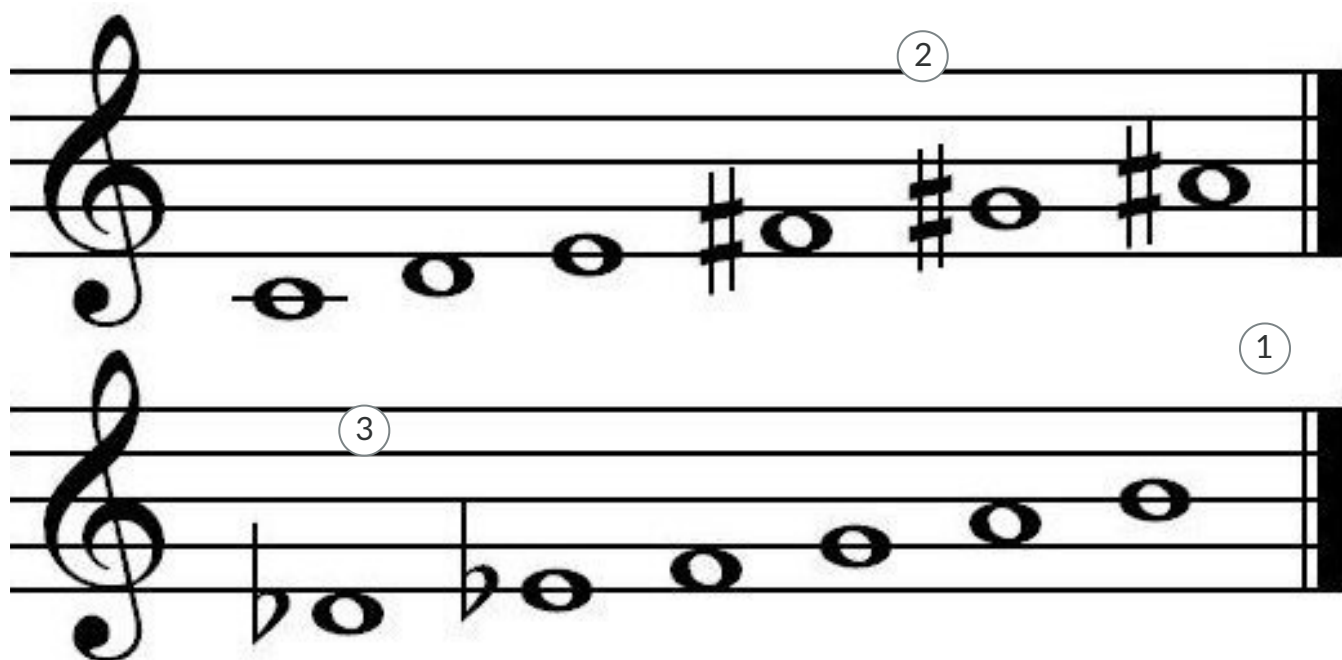
Obraz: Claude Monet, „Mgła nad Tamizą”, 1903, wikiart.org, domena publiczna; Dźwięk: Claude Debussy, *Clair de Lune*, online-skills, CC BY 3.0.

Innowacyjne środki muzyki impresjonizmu

Twórcy impresjonistyczni korzystali z nowo wykształconych technik kompozytorskich i innowacyjnego podejścia do [harmonii](#). Kompozytorzy wracali także do skal archaicznych: antycznych, kościelnych, a także [pentatoniki](#).

Dzięki skali całotonowej mogli wyzwolili swoje kompozycje od ośrodka tonalnego – nie występuje w niej dźwięk prowadzący, który w skalach tradycyjnych określał

stosunek [dominanty](#) do [toniki](#). Pozwoliło to na tworzenie [akordów](#), które nie rozwiązywały się, tworząc tzw. „plamy dźwiękowe”.

1

Na skalę całotonową składa się sześć dźwięków.

2

Nie występują w niej półtony, przez co nie ma dźwięku prowadzącego, a także nie dzieli się jej na dwa tetrachordy.

3

Każdy dźwięk ma takie samo znaczenie, nie występują w niej dźwięki funkcyjne (np. tonika, subdominanta, dominanta), a przez to nie da się określić jej tonacji.

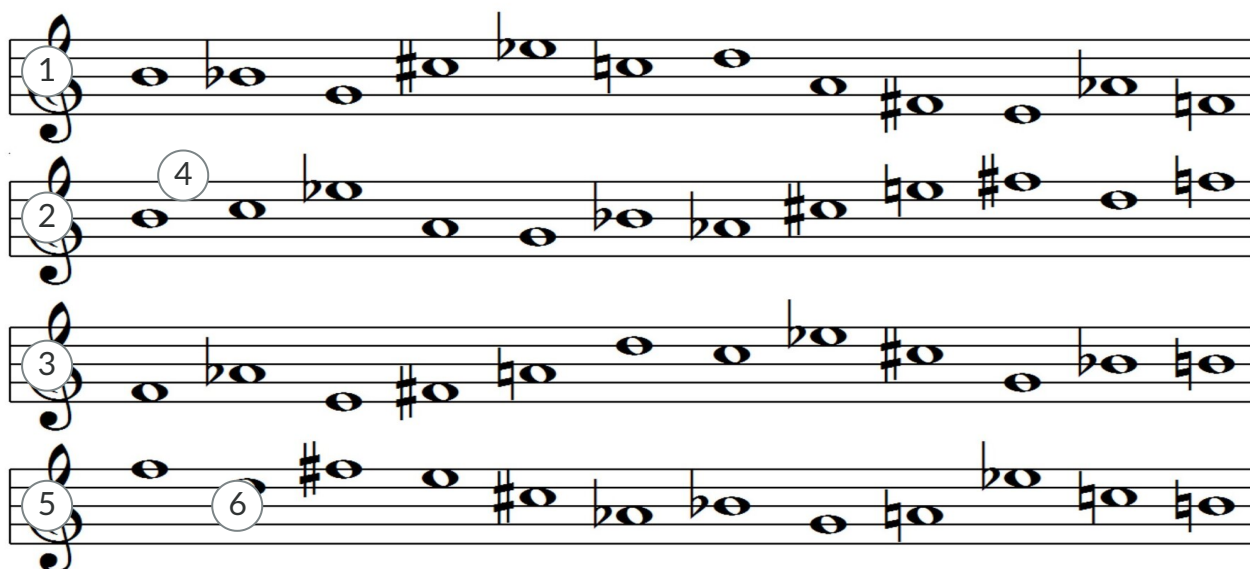
Skala całotonowa

Źródło: dostępny w internecie: [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/), licencja: CC BY 3.0.

Echa impresjonizmu

Dodekafonia to technika kompozytorska całkowicie odrzucająca [tonalność](#). Zasadą dodekafonii jest tworzenie szeregów, w których żaden dźwięk nie może zostać

powtórzony, dopóki nie zostaną wykorzystane wszystkie. Dawało to pełną swobodę kompozytorowi, jednak aby zachować spójność kompozycji pierwsza seria tworzyła ciąg melodyczny, który był powtarzany w kolejnych, poprzez transpozycję, czyli przeniesienie go na kolejny stopień skali, lub inwersję, czyli odwrócenie go, tzw. lustrzane odbicie.

1

Seria podstawowa, oznaczana jako P. Zostały użyte wszystkie dźwięki skali, a żaden z nich się nie powtarza, co jest podstawą dodekafonii.

2

Wykorzystanie inwersji tworzy tzw. serię lustrzaną, oznaczaną jako I.

3

Seria podstawowa została zapisana od tyłu, tworząc szereg retrogradalną, zwaną także wstecznym lub tzw. rakiem.

4

Interwały są „odbite” w drugą stronę, np. sekunda mała w dół między dźwiękami h i b w serii podstawowej, w szeregu lustrzanym zapisana jest w górę, między dźwiękami h i c.

Przykład wykorzystania inwersji w szeregu wstecznym, nazywany inwersyjno-retrogradalną, oznaczanym jako RI.

Tak jak w szeregu wstecznym, seria podstawowa zapisana jest od tyłu, jednak jednocześnie poddana inwersji.

Transformacje serii w inwersji , wikimedia.org, CC BY 3.0.

Struktura formy także traktowana była w luźny sposób. W dziełach XX w. korzystano z polirytmii – polegającej na kontrastowym „zazębianiu” się grup rytmicznych w poszczególnych głosach, polimetrii – występowaniu różnego metrum jednocześnie, politonalności – w której głosy zapisane są w innych tonacjach.

Zadania

Ćwiczenie 1

Uzupełnij luki w tekście.

Impresjonizm jako kierunek artystyczny miał swój początek w .

Pierwszy raz w kontekście muzycznym termin użyty był w krytyce Wiosny na orkiestrę i chór żeński .

Kompozytor nie zgadzał się z takim określaniem jego twórczości, uważając, że właściwszym byłby termin .

Ćwiczenie 2

Zaznacz zdania fałszywe.

- ☐ Impresjonizm na początku był określeniem pejoratywnym.
- ☐ W muzyce impresjonistycznej często wykorzystywano kontrapunkt.
- ☐ Impresjonizm miał swój początek w architekturze.
- ☐ Claude Debussy był kompozytorem pochodzenia francuskiego.

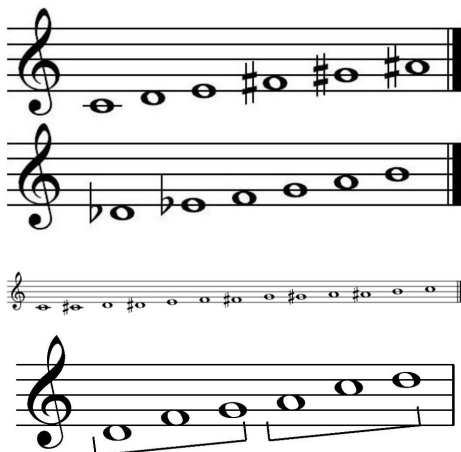
Ćwiczenie 3

Zaznacz elementy, które były powszechnie stosowane w muzyce impresjonistycznej.

- ☐ skale tonalne
- ☐ politonalność
- ☐ polimetrię
- ☐ szeroką rozpiętość dynamiczną
- ☐ kontrapunkt

Ćwiczenie 4

Zaprezentowanym poniżej skalom przyporządkuj nazwy.

Pentatonika

Skala całotonowa

Skala dwunastostopniowa

Ćwiczenie 5

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D8d3eA9Sc>

Utwór 1 do zadania 5.

Utwór 1 do zadania 5.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D8d3eA9Sc>

Utwór 2 do zadania 5.

Utwór 2 do zadania 5.

Rozpoznaj tytuły utworów.

Utwór 1:

Utwór 2:

Ćwiczenie 6

Odpowiedz na pytania.

Kto jest autorem dzieła malarskiego, od którego pochodzi nazwa impresjonizm ?

Jaką porę dnia przedstawił autor obrazu ?

Ćwiczenie 7

Do terminów dobierz właściwe definicje.

Dynamika

Skala muzyczna złożona z 5 dźwięków w oktawie.

Pentatonika

Niezgodne współbrzmienie co najmniej 2 dźwięków.

Dysonans

Jeden z tzw. elementów muzycznych, dotyczący głośności dźwięków w utworze.

Rubato

Tempo wykonania utworu, swobodnie regulowane przez wykonawcę (głównie solistę) przez przyspieszanie i zwalnianie toku muzycznego.

Słownik pojęć

Agogika

całokształt zjawisk związanych z ruchliwością i tempem przebiegu utworu muzycznego.

Akord

współbrzmienie co najmniej 3 różnych co do wysokości dźwięków, których stosunki są regulowane zasadami akustyki, psychologii, estetyki, a zwłaszcza harmoniki.

Dominanta

piąty stopień gamy durowej lub molowej, także akord zbudowany na tym stopniu, najczęściej trójdźwięk durowy (D), także akord septymowy (D7) oraz nonowy (D9),

reprezentujący funkcję harmoniczną przeciwstawną tonice, dążący do rozwiązania się na nią.

Dynamika

jeden z tzw. elementów muzycznych, dotyczący głośności dźwięków w utworze.

Dysonans

niezgodne współbrzmienie (dysonans harmoniczny) lub następstwo (dysonans melodyczny) co najmniej 2 dźwięków.

Forte

silnie, głośno; określenie dynamiki (głośności) utworu muzycznego podawane w partyturze.

Harmonia

jeden z głównych elementów współtworzących strukturę wielogłosowego dzieła muzycznego, wyrażający się we współbrzmieniach i akordach.

Melodia

jeden z głównych elementów dzieła muzycznego; następstwo dźwięków różnej wysokości, zwykle porządkowanych według określonych zasad tonalnych, rytmiczno-metrycznych i formalnych.

Motyw

struktura złożona z dwóch do kilkunastu dźwięków, stanowiąca zamkniętą całość z punktu widzenia głównych współczynników muzycznych: melodii, rytmu, harmonii.

Pentatonika

skala muzyczna złożona z 5 dźwięków w oktawie, charakterystyczna zwłaszcza dla muzyki azjatyckiej.

Pianissimo

bardzo cicho; określenie dynamiki (głośności) utworu muzycznego podawane w partyturze.

Półton

najmniejszy interwał w systemie dźwiękowym równomiernie temperowanym.

Preludium

początkowo krótki utwór o charakterze improwizacyjnym na organy lub lutnię, z fragmentami akordowymi i figuracyjnymi; w okresie baroku wstęp do suity lub fugi; samodzielne preludia fortepianowe – figuracyjne bądź kantylenowe – komponował F. Chopin, także S.W. Rachmaninow, A.N. Skriabin, C. Debussy, K. Szymanowski.

Rubato

tempo wykonania utworu, swobodnie regulowane przez wykonawcę (głównie solistę) przez przyspieszanie i zwalnianie toku muzycznego.

Suita

cykliczna forma instrumentalna, tzn. zbudowana z kilku lub kilkunastu części, głównie o charakterze tanecznym, utrzymanych na ogół w tej samej lub pokrewnej tonacji.

Tonalność

właściwość muzyki (tzn. danego utworu, przebiegu muzycznego) polegająca na podporządkowaniu wszystkich dźwięków jednemu dźwiękowi centralnemu, np. tonice w systemie dur-moll, w którym tonika jest też utożsamiana z oparciem utworu na danej tonacji;

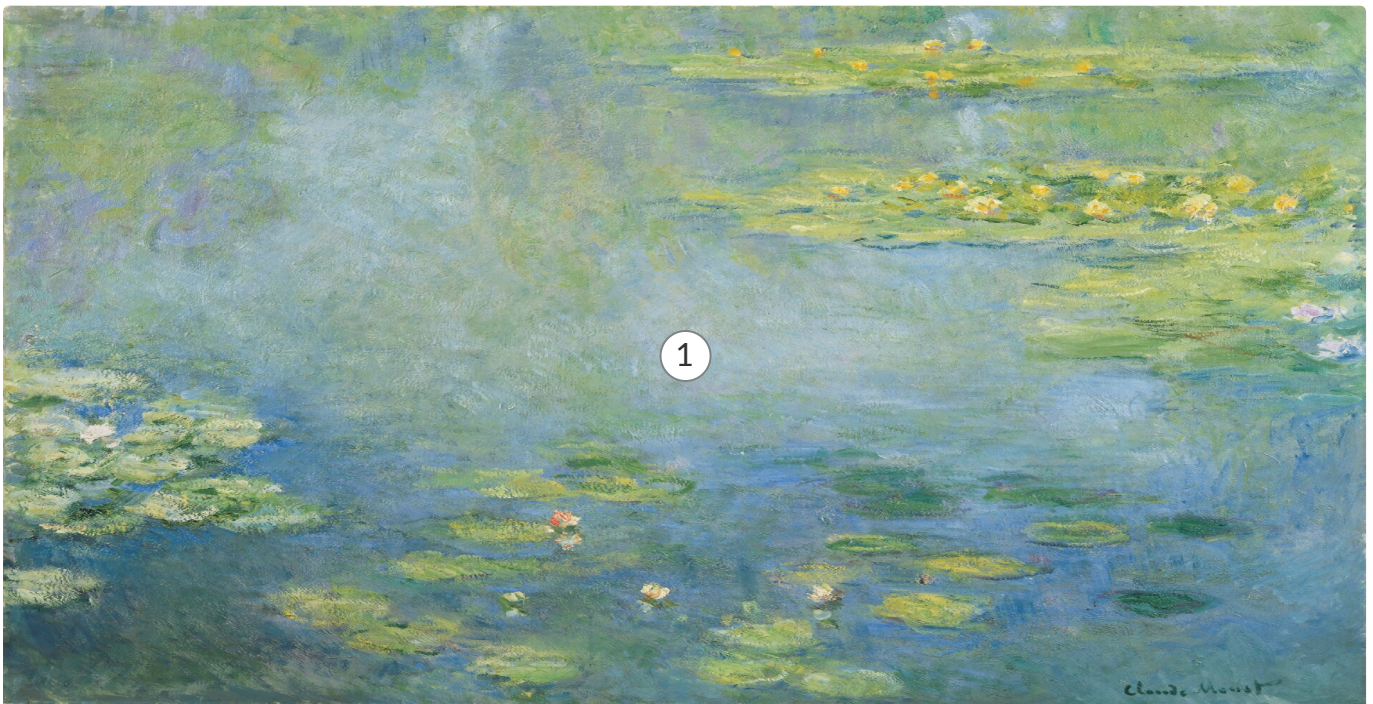
Tonika

pierwszy dźwięk (stopień) gamy durowej lub molowej, także akord zbudowany na tym stopniu, głównie w postaci trójdźwięku durowego, molowego.

Źródło pojęć:

<https://encyklopedia.pwn.pl/>

Biblioteka muzyczna

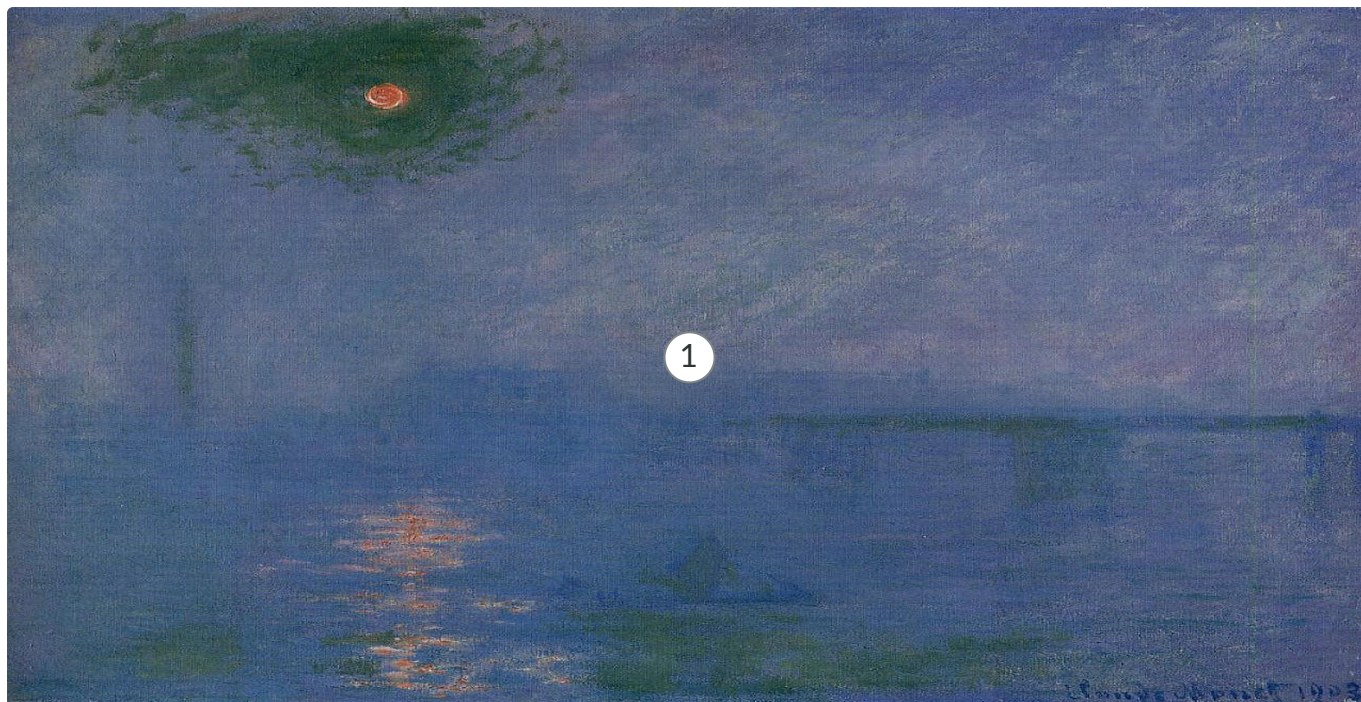

1

preludium Popołudnie Fauna, autorstwa Claude Debussyego

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PFerajHUo>

Obraz: Claude Monet, „Lilie wodne”, 1906, Ohara Museum of Art., Kurashiki, wikimedia.org, domena publiczna; Dźwięk: Claude Debussy, preludium Popołudnie Fauna, 1894, online-skills, CC BY 3.0.

1

Clair de Lune, autorstwa Claude Debussyego

Utwór pochodzi z albumu *Candlelight*

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PFerajHUo>

Obraz: Claude Monet, „Mgła nad Tamizą”, 1903, wikiart.org, domena publiczna; Dźwięk: Claude Debussy, *Clair de Lune*, online-skills, CC BY 3.0.

Bibliografia

Józef Chomiński, Krystyna Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki cz. II*, 1990